

www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Nesnellik ve Görelilik Tartışmaları: Wittgenstein'in “Kesinlik Üstüne” Eseri Üzerine Bir İnceleme

Objectivity and Relativity Debates: A Review on Wittgenstein's “On Certainty”

Mert Yorulmaz*

Abstract: In *On Certainty*, Ludwig Wittgenstein presents a critique of a common form of thinking. Found in G. E. Moore's philosophy of common sense, this form of thinking considers the problems of certainty and doubt on the basis of certain propositions. Wittgenstein criticizes the basic assumptions of this approach and tries to show that the possibility of certainty and doubt can only be detected within a system of knowledge constituted by different states of knowing. What is certain and what is open to doubt is determined by the relations between the elements that constitute this system. In terms of providing a basis for the certainty of each state of knowing, this system creates a world picture. Based on Wittgenstein's thought of relationality, this study tries to show that it is possible to discuss the problems of objectivity and relativity on a new ground. Instead of considering objectivity in terms of a direct relationship between the knowing subject and the known object, it should be understood in terms of the relationship between people who share a common world picture. The issue of objectivity is directly related to the possibility of certainty, and this relation can only be grasped through a state of consensus which is made possible by the common world picture. However, this commonality that constitutes the state of consensus is not enough to assume that there is a single and unchanging world picture. When such an assumption encounters the idea of change and multiplicity, the problem of objectivity turns into a problem of relativity. In this study, the thought of relativity is examined in two different contexts: First, through examples in which Wittgenstein describes the encounters of different world pictures, and second, through Wittgenstein's own situation, the consequences of the change that occurs in a particular world picture. It is tried to be shown that the thought of relativity, which bases itself on the problem of criteria in terms of the multiplicity and change of world pictures, does not take into account the structure of knowledge systems and offers an inconsistent form of explanation by contradicting its own contingency principle.

Structured Abstract: In *On Certainty*, Ludwig Wittgenstein criticizes the philosophy of common sense developed by G. E. Moore and through this criticism he develops a new way of thinking that makes it possible to investigate the possibility of doubt, certainty and objectivity on a different ground. Against Moore's claim that certain propositions are beyond doubt and guarantee the certainty of knowledge, he argues that the certainty of such propositions is not given by itself and this approach cannot refute skeptical arguments. According to him, the possibility of certainty and doubt can only be grasped by considering the relations between different states of knowing.

The basis of this idea is the view that every claim of certainty can only be justified through the relations it establishes with other knowledge and experiences that support or contradict it. The knowledge we acquire

* Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı

PhD Student, Mimar Sinan Fine Arts University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy

ORCID 0000-0003-0660-9944

mertyorulmaz13@outlook.com

Cite as/ Atıf: Yorulmaz, M. (2024). Nesnellik ve görelilik tartışmaları: Wittgenstein'in “Kesinlik Üstüne” eseri üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 19(2), 739-750. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.74925>

Received/Geliş: 26 January/Ocak 2024

Accepted/Kabul: 25 June/Haziran 2024

Published/Yayın: 30 June/Haziran 2024

Checked by plagiarism software

through experience is not learned independently of one another. Experience provides us with a group of related propositions and what seems certain to us is the entire system in which these propositions support each other mutually. This system constitutes a "world picture" which is given to us and constitutes a basis for the certainty of each particular state of knowing. This world picture is a background that we inherit and in which all our arguments live.

What ensures the unity of a world picture are the relations between the elements that constitute a certain system of knowledge. Within these relations, certain propositions have special status and their place in the system is fixed. The truth of some of the propositions belongs to the frame of our reference system and they are like "hinges" that everything else revolves around them. This idea of hinges is directly related to the problem of doubt. It is part of the logic of our ways of thinking and acting that certain things are beyond doubt. It is the relations constituting the system of knowledge that determine what is open to doubt. Within these relations, a doubt about the truth of some propositions is equivalent to doubting the whole system.

Objectivity should be considered in this context, taking into account the structure of knowledge systems. The approach that tries to explain objectivity through the relation of a knowledge to its object is based on a wrong foundation. This approach takes objectivity as the subject having no determining role in this relation and settling it in the position of a mere witness to reality. Against this approach, which tries to explain objectivity in terms of a direct relation between the knowing subject and the known object, Wittgenstein emphasizes that how this relation is established is determined by an already existing world picture that precedes every process of experimentation.

The problem of objectivity is directly related to a state of consensus created by this world picture and the state of consensus is directly related to the possibility of certainty. One cannot decide *personally* what is a solid basis for demonstrating the possibility of certainty. The experience that underlies certainty must be an experience that everyone has or can have. Consensus is only possible within a system of knowledge that is common to a group of people. But this commonality does not mean that every single person in a given situation shares the same subjective certainty. Within the consensus our practice of judging presupposes certainty but this presupposition does not imply that the consensus guarantees certainty or eliminates the possibility of fallacy in every particular case; but rather that within a common practice of judging it would be nonsense to say that most people are wrong. The propositions whose certainty seems obvious to us are propositions based on such a consensus. They are based on the fact that this state of consensus, through which we can only grasp objectivity, does not allow for any *reasonable* doubt about their certainty.

However, when objectivity is based on the existence of a common world picture that constitutes a certain state of consensus, it is assumed that what counts as "reasonable" is also predetermined. But this assumption presupposes the existence of a single and unchanging system of knowledge or world picture. When this assumption is faced with the idea of "multiplicity and change", the problem of objectivity turns into a problem of relativity.

Wittgenstein describes different "encounters" in which the idea of relativity is expressed. In these cases, when communities with entirely different world pictures encounter, a situation arises in which people cannot refer to any independent criterion for the truth of their world picture. In this conflict situation, where people cannot show others the basis for their own certainty, each world picture imposes its own truth. Another context in which the idea of relativity emerges is the change of knowledge systems and the problem of the "discovery of a fallacy". In order to explain this problem, we have taken into consideration Wittgenstein's own remarks in which he expresses his belief that it is impossible to travel to the moon. In this belief, which is falsified by historical developments, we find an example of the state of fallacy and the problem of certainty which is used as a basis for the idea of relativity.

By arguing that different knowledge systems can exist or within the same knowledge system changes can occur, relativism claims that there is no objective and unchanging criterion guaranteeing the certainty of knowledge. However this idea of relativism ignores the structure of knowledge systems. Without taking into account the fact that every world picture imposes itself as a single, universal and unchanging truth, this approach considers truth claims as a fallacy and presents the discovery of this fallacy as a truth. Thus, it grounds itself on the problem of a criterion, transforms a lack of criterion into a criterion and uses it as a "principle of contingency". As a result, the idea of relativity violates its own principle and presents a multiplicity of world pictures, each open to change within themselves, and exempts itself from this fact of multiplicity and change.

Keywords: Philosophy, Wittgenstein, Knowledge, Certainty, Objectivity, Relativity

Öz: Ludwig Wittgenstein *Kesinlik Üstüne* eserinde yaygın bir düşünme biçiminin eleştirisini sunar. G. E. Moore'un sağduyu felsefesinde bir örneğini bulduğumuz bu düşünme biçimi kesinlik ve kuşku sorunlarını belirli önermeler üzerinden ele alır. Wittgenstein bu yaklaşımın temel varsayımlarını eleştirerek kesinliğin ve kuşkunun olanağının ancak farklı bilme durumlarının meydana getirdiği bir bilgi sistemi içerisinde saptanabileceğini göstermeye çalışır. Neyin kesin, neyin kuşkuya açık olduğu bu sistemi oluşturan öğelerin kendi aralarındaki ilişkiler tarafından belirlenir ve her bilme durumunun kesinliği için bir temel oluşturması bakımından bu sistem bir dünya resmi meydana getirir. Wittgenstein'in bu ilişkisellik düşüncesinden hareketle, bu çalışmada nesnellik ve görelilik sorunlarını yeni bir zeminde tartışmanın mümkün olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Nesnellik bilen özne ile bilinen nesne arasındaki dolaysız bir ilişkiden hareketle ele almak yerine, onun ortak bir dünya resmini paylaşan insanların kendi aralarındaki ilişki üzerinden anlaşılması gerektiği savunulmuştur. Nesnellik sorunu kesinliğin olanağıyla doğrudan ilişkilidir ve bu ilişki ancak söz konusu ortak dünya resminin mümkün kıldığı bir uzlaşım durumu üzerinden kavranabilir. Bununla birlikte, uzlaşım durumunu meydana getiren bu ortaklık tek ve değişmez bir dünya resminin mevcut olduğunu varsaymamız için yeterli değildir. Böylesi bir varsayım bir değişim ve çokluk düşüncesiyle karşılaştığında nesnellik sorunu bir görelilik sorununa dönüşür. Bu çalışmada görelilik düşüncesi iki farklı bağlamda ele alınmış ve ilkinde Wittgenstein'in farklı dünya resimlerinin karşılaşmalarını betimlediği örnekler, ikincisinde ise Wittgenstein'in kendi durumu üzerinden belirli bir dünya resminde meydana gelen değişimin sonuçları incelenmiştir. Dünya resimlerinin çokluğu ve değişiminden hareketle kendisini bir ölçüt sorunu üzerinden temellendiren görelilik düşüncesinin bilgi sistemlerinin yapısını göz önünde bulundurmadığı ve kendi olumsuz ilkesiyle çelişerek tutarsız bir açıklama biçimi sunduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Wittgenstein, Bilgi, Kesinlik, Nesnellik, Görelilik

Giriş

Ludwig Wittgenstein, yaşamının son yıllarında aldığı notların bir derlemesinden oluşan ve ölümünden 18 yıl sonra bir kitap olarak yayımlanan *Kesinlik Üstüne* metninde, G. E. Moore'un kesinliğin ve kuşkunun doğasına ilişkin geliştirdiği bir sağduyu felsefesinin eleştirisini sunar ve onun yaklaşımında açığa çıkan bir düşünme biçiminin temellerini sarsmayı amaçlar. Moore'un gerek verdiği dersler ve seminerlerde, gerekse 1925 yılında yayımlanan *A Defence of Common Sense* makalesi ve 1939 yılında yayımlanan *Proof of An External World* makalesinde ortaya koyduğu bu yaklaşım, doğruluklarından kuşku duyulması mümkün olmayan ve bilginin kesinliğini garanti eden bazı önermelerin bulunduğunu ve bu önermelerin kesinliğinin doğrudan ifade edilebileceğini varsayar. Wittgenstein'in *Kesinlik Üstüne* metninde üzerinde durduğu bu önermelerden bazıları şu şekilde özetlenebilir: 1- Bir bedene sahip olduğumu, örneğin burada bana ait bir elin bulunduğunu kesin olarak biliyorum. 2- Doğduğumdan beri yeryüzündeyim, yeryüzünden hiçbir zaman ayrılmamış olduğumu kesin olarak biliyorum. 3- Bu yeryüzünde benden başka insanların var olduğunu da biliyorum. Bu insanlar da belirli bir anda dünyaya geldiler. Bu insanlardan bazıları ben yaşarken ölüyorlar ve bazıları benden önce doğdu; demek ki dünya ben doğmadan önce de vardı, benim ölümünden sonra da var olacak. 4- Doğduğumdan beri birçok deneyim edindim. Diğer insanlar da birçok farklı deneyim edinmiştir. Nasıl ki kendi deneyimlerim hakkında kesin bir bilgiye sahipsem, benzer deneyimler yaşayan diğer insanlar da kendi durumları hakkında aynı kesin bilgiye sahiptirler (Moore, 1993a, ss. 107-109).

Moore'un geliştirdiği sağduyu felsefesinin temel amacı böylesi önermelerin kesinliği üzerinden kuşkuculuğun tutarsızlığını ortaya koymaktır. Ona göre bu türden önermelerin kesinliğinden kuşkulanmak mümkün değildir çünkü bunlar aksi iddia edildiğinde kişinin kendisiyle çelişkiye düşmesine neden olacak türden önermelerdir. Bu önermelerin kesinliğini reddeden bir kuşkuculuk aynı zamanda kendi pozisyonunu da çürütür. Sözgelimi, kişinin kendi varlığını ya da kendi dışında bir dünyanın, nesnelere, insanların var olduğunu reddetmesi halinde; var olmayan

fakat aynı zamanda var olmadığını iddia edebilen biri, var olmayan nesnelere ve insanların var olmayışı hakkında, var olmayan bir dünyada var olmayan insanlara bir açıklama yapmış olur. Moore, söz konusu iddiaların ortaya çıkardığı bu paradoksal durumu felsefi kuşkuculuğa yönelik eleştirisinin bir ölçütü olarak kullanır ve bu tür tutarsız açıklamalardan kaçınmak isteniyorsa belirli sağduyu önermelerinin kesinliğinin kabul edilmesi gerektiğini belirtir (Moore, 1993b, ss. 153-166; Morkoç, 2021, ss. 115-118).

Wittgenstein, Moore'un bu sağduyu yaklaşımının bir eleştirisini sunarak kesinliğin olanağını böylesi seçilmiş önermeler üzerinden temellendiremeyeceğimizi, onun göz önünde bulundurduğu bu yalıtılmış bilme durumlarının kesinliğinin hiç de kendiliğinden verilmiş olmadığını ve bu yaklaşım içerisinde kuşkucuların iddialarının çürütülemeyeceğini belirtir. Onun *Kesinlik Üstüne* metninde sunduğu yaklaşım ise kesinliğin ve kuşkunun olanağının, bilginin ancak belirli bir sistem içerisinde, farklı bilme durumlarının kendi aralarındaki ilişkisellik üzerinden ele alınmasıyla kavranabileceğini göstermeyi amaçlar. İncelememizin ilk kısmında epistemolojik bir bağlamda ele alacağımız bu ilişkisellik düşüncesi daha sonra tartışmaya açacağımız farklı nesnellik ve görelilik iddialarının eleştirisi için de belirleyici olacaktır. Söz konusu iddiaların doğru ölçütlerle değerlendirilebilmesi için böylesi bir eleştirinin gerçekleştirilmesi zorunludur. Nesnellik ve görelilik sorunları günümüzde birçok farklı bağlamda ele alınmakta ve farklı alanlarda ortaya çıkan bilimsel gelişmeler bilginin nesnellliğini ve göreliliğini farklı perspektifler içerisinde değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Öte yandan, güncel literatürde ortaya konan farklı yorumlar bizi mevcut sorunların çözümünü olanaksız kılan döngüsel bir tartışmanın içine hapsedmektedir. Bunun başlıca nedeni, sorunların çözümüne ilişkin uygun bir epistemolojik çerçeve sunulmaması ve ilgili tartışmaların doğru epistemolojik kavramlara başvurulmadan gerçekleştirilmesidir. Yazımızın ilgili bölümlerinde, Wittgenstein'in sunduğu düşünme biçiminin nesnellik iddialarının olanağına ve görelilik iddialarının geçerliliğine ilişkin bir soruşturmanın yeni ve farklı bir zeminde gerçekleştirilmesine imkân verdiği gösterilmeye çalışılacaktır.

Bilgi Sistemlerinin Yapısı

Wittgenstein'in Moore'a yönelttiği eleştirinin temelinde yer alan ilişkisellik düşüncesi *Kesinlik Üstüne* metninde bilgi sistemlerinin yapısını betimlemek için kullanılan farklı örnekler üzerinden açık kılınmaya çalışılır. Bir "lehte ve aleyhte olma ilkesi" aracılığıyla, doğruluklarına ilişkin doğrudan bir deneyime sahip olmadığımız durumlar başta olmak üzere, bilgiye ilişkin her kesinlik iddiasının ancak onu destekleyen ya da onunla çelişen diğer bilgiler ve deneyimlerle kurduğu ilişkiler üzerinden gerekçelendirilebileceği ifade edilir. Sözelimi, "her insanın bir beyne sahip olduğu" gibi bir bilgi, çoğu insanın onun doğruluğunu deneyim yoluyla teyit etmemiş ve edemeyecek olmasına karşın, bizim için kuşkuya açık değildir. Çünkü gerek öğrendiğimiz diğer bilimsel bilgiler gerekse bu bilgiler üzerinden şekillenen günlük yaşam pratiklerimiz, bize kafatasımız bir ameliyatla açıldığında orada bir beyin bulunacağını söyler; öyle ki, "her şey bu bilginin lehinedir, hiçbir şey aleyhine değildir" (Wittgenstein, 2013, §4-§117-§118-§207)¹.

Wittgenstein, deneyimin bize önermeleri *yalıtık halde* öğretmediğini, deneyim ile birbirine bağlı bir grup önerme öğrendiğimizi ve bize kesinliği apaçık gelenin de onların birbirini *karşılıklı olarak* desteklediği bir sistem olduğunu belirtir (Wittgenstein, 2013, §142-§274). Eğitim süreci ve toplumsal yaşam aracılığıyla öğrendiğimiz ampirik yargılar verme pratiği ancak yargıların diğer yargılarla bağlantısını kavramamız ve böylece bütün bir yargılar sistemini *makul bulmamız* durumunda işleyebilir (Wittgenstein, 2013, §140; Schulte, 2007, ss. 66-69). Bu yargı verme pratiği içerisinde doğrudan deneyimine sahip olmadığımız olguların ve doğru olduklarına *inandığımız* önermelerin durumunda "inandığımız tek bir önerme değil, bir önermeler sisteminin bütünüdür" (Wittgenstein, 2013, §141).

¹ Çalışma boyunca *Kesinlik Üstüne* (2013) eserine yapılan atıflarda metinde yer alan pasaj numaraları belirtilmiştir.

Bu sistem, onun *verili* olması ve her belirli bilme durumunun kesinliği için bir temel oluşturması bakımından bir "dünya resmi" meydana getirir. Bu dünya resmi, onun doğruluğuna ikna olarak edindiğimiz ya da muhafaza ettiğimiz, bizim için bir *kalkış noktası* işlevi gören bir argüman değildir; o bizim bir miras olarak aldığımız, içinde argümanların yaşam bulduğu, doğruyu ve yanlışını onulla ayırt ettiğimiz bir *arka plandır* (Wittgenstein, 2013, §94-§105; Schulte, 2007, ss. 61-62). Böylesi bir arka plan bilimsel faaliyetin gerçekleştirilmesini de mümkün kılar. Deney yapan bir kimyacı, deneyin sonuçlarını yorumlarken belirli bir dünya resmine tutunur; Wittgenstein'in ifadeleriyle: "Bu resim kendi buluşu değildir elbette, onu çocukluğunda öğrenmiştir. Hipotez değil dünya resmi diyorum, çünkü o araştırmasının doğal temelidir ve öyle olduğu için de sözü bile edilmez" (Wittgenstein, 2013, §167). "Dünya resmi" ifadesi dünyanın bütünlüklü bir kavrayışına karşılık gelir ve ne bu resmin kendisi ne de "onu betimleyen bütün önermeler aynı ölçüde sınamaya tabi değildir" (Wittgenstein, 2013, §162).

Bir dünya resminin sahip olduğu bütünlüğü sağlayan belirli bir bilgi sistemini meydana getiren öğelerin kendi aralarındaki ilişkilerdir. Wittgenstein bu ilişkiler içerisinde bazı öğelerin özel konumlara sahip olduğunu belirtir ve bu konumlara yerleşen öğelerin durumunu "sabit" sıfatıyla betimler. Bu sabitlik durumunu sağlayan şey mevcut ilişkiselliğin kendisidir: "Sabit olan, kendi içinde apaçık ya da ikna edici olduğu için öyle değildir; çevresinde yer alanlar tarafından sabit tutulur" (Wittgenstein, 2013, §144). Benzer şekilde, bu sabit öğeler *belirtik olarak* öğrenilmez; neyin sabit olduğu ancak sonradan, diğer her şeyin onun etrafında döndüğü bir eksen olarak keşfedilebilir: "Bu eksen, onu herhangi bir şey sabit tuttuğu için sabit değildir; hareketsizliği etrafındaki hareket tarafından belirlenir" (Wittgenstein, 2013, §152).

Bilgi sistemimizin içerdiği ampirik önermeler *homojen bir kütle* oluşturmaz çünkü bu önermelerden bazılarının doğruluğu referans çerçevemize aittir. Onlar bilimsel araştırmaların ilerlediği yolun dışında duran, bu araştırmalar için birer *kural* işlevi gören sabit öğeler olarak görülmelidir (Wittgenstein, 2013, §83-§88-§98-§213-§319). Moore'un önermeleri de bu türden, doğruluklarını özel bir sınamadan geçirmeden kabul ettiğimiz, ampirik önermelerimizin sisteminde kendine özgü bir mantıksal rolü olan önermelerdir. Onlar düşünme ve eyleme biçimlerimizi belirleyen temel bir *yapı iskelesine* aittirler, anlamlarını öne sürme prosedürümüzün geri kalanından alırlar ve bizim için kuşkudan muaf tutulan "menteşeler" gibidirler (Wittgenstein, 2013, §136-§153-§167-§211-§343).

Sabit öğeler düşüncesi, kuşkunun olanağı sorunuyla doğrudan ilişkilidir. Kuşku duymanın kendisi ondan kuşku duyulamayacak bir kesinliğin bulunmasını varsayar ve var olan tüm olgulardan kuşkulananı oluşturur "bizim yargı verme, dolayısıyla da eylemde bulunma tarzımızdır" (Wittgenstein, 2013, §115-§232). Kuşkunun hangi durumda olanaklı olduğunu belirleyen, kesinliğin olanağında söz konusu olduğu gibi, belirli bir bilgi sistemini meydana getiren ilişkilerdir. Bu ilişkiler içerisinde bazı bilgilerin doğruluğuna ilişkin bir kuşku sistemin bütününden kuşku duymaya eşdeğer olacaktır çünkü bu durumda böylesi bir kuşkunun içinde var olabileceği bir sisteme sahip değildir (Wittgenstein, 2013, §185-§247-§279). Bu sistem içerisinde bizim için yeri sabitlenmiş olan belirli yargılardan onlarla birlikte bütün diğer yargıları da devirmeden ayıramayız; bu belirli yargıların kuşkuya açık olduğunun kabul edilmesiyle birlikte her türlü yargı vermenin temelinden mahrum kalırız ve kendimizi *hiçliğin kıyısında* buluruz. Bu yargılar için yanılığın olanaklı olduğunu varsayan bir kuşku "yanılgı" ve "hakikat"ın yaşamımızdaki rolünü değiştirir" (Wittgenstein, 2013, §138-§234-§370-§419-§558-§614). Bu türden bir kuşkuyu dile getiren kişinin neyin kanıt sayılmasına izin verip neyin vermediğini anlayamayız, çünkü onun yanılığını olanaklı gördüğü yerde artık hiçbir kanıt güvenilir değildir ve böylece "doğru" ve "yanlış" sözcükleri de anlamlarını yitirir.

Nesnellik Tartışması: Kesinlik ve Uzlaşım

Kesinlik Üstüne metninde nesnellik sorunu, kesinlik ve uzlaşım durumuyla bağlantılı olarak, öncelikle "bilme" ile "inanma" arasındaki ilişki üzerinden ele alınır. Wittgenstein birçok değerinde

bilginin inanmaya, öğrenmenin kabul etmeye ve bilimsel faaliyetin güvenmeye dayandığını belirtir (Wittgenstein, 2013, §170-§263-§378-§600). Bir tür *ikna olma* durumu içerisinde kişisel bir *emin olma* haline karşılık gelen kesinlik, “öznel kesinliktir”; nesnel kesinlik ise, belirli bir bilginin kesinliğini kabul etmeye ilişkin *zorlayıcı sebeplerin* bulunduğu ve yanılmanın olanaklı olmadığı nesnel olarak ortaya konmasıyla mümkündür (Wittgenstein, 2013, §15-§16-§194-§270-§273). Kişinin bir şeyi bilip bilmediği nesnel olarak gösterilebilir olmalıdır çünkü onu öznel bir inanma durumundan ayıracak olan kanıtların bu bilgi iddiasını desteklemesi ya da onunla çelişmesidir (Wittgenstein, 2013, §14-§504; Moyal-Sharrock, 2007, ss. 76-78).

Bununla birlikte, “kanıt” ya da “kanıtlama” ile nesnellik arasındaki ilişki bir önermenin ya da teoremin doğruluğunu sınaama sürecindeki tarafsız bir yansıtma edimi üzerinden açıklanamaz. Örneğin Robert Boyle’un bilimsel etkinliğin doğasını karakterize eden bir ölçüt olarak gördüğü nesnellik, bilim insanının olgular karşısında “gerçekliği bir ayna gibi yansıtan” tanıklık etme halini temele alır. Böylesi bir nesnellik, bilim insanının sınaama sürecinde bir *tevazu* hali içerisinde kalıp tüm failliğinin silinebileceği ve doğanın ya da makinenin onun tanıklığı aracılığıyla kendini dile getirebileceği varsayımına dayanır (Haraway, 2010b, s. 257-260). Nesnelliği özne ile nesne arasındaki *dolaysız* bir ilişkinin olanağı üzerinden temellendiren bu yaklaşım, bu ilişkinin nasıl kurulduğunun hâlihazırda mevcut olan ve deney sürecini önceleyen bir dünya resmi tarafından belirlendiğini ve nesnelliğin ancak bu dünya resmini paylaşan farklı özneler arasındaki ilişkilerden hareketle kavranabileceğini göz ardı eder.

Bu ilişkisellik, bir kanıtlama aracı olarak deneyimin kendi içinde barındırdığı döngüsellikle bağlantılıdır. Wittgenstein’a göre, belirli bir hipotezin kanıtlanması için yapılan her deneyde, söz konusu deneyim “onunla birleşerek bir sistem oluşturan başka deneyimlerle çevrelenmiş olmasaydı, deneyin yapılmış olması bize bir şey kanıtlamazdı” (Wittgenstein, 2013, §603). Bu nedenle, belirli bir hipotezin nesnel olarak kanıtlanması istendiğinde bu kanıtlamanın dayandırılacağı temel tek bir deneyim değil, farklı deneyimlerden edinilen ve birbirlerini destekleyen bilgilerin yer aldığı bir sistemin bütünüdür. “Bir varsayımın bütün sınanışı, onaylanması veya onaylanmaması, hepsi de zaten bir sistem içinde gerçekleşir” ve nesnelliğin temelinde, bize belirli bir deney sürecinde neyin kanıt ya da kanıtlama sayılacağını belirleyen ölçütleri sunan bir *ortak* dünya resminin mevcut olması bulunur (Wittgenstein, 2013, §105; Wright, 1972, s. 52). Bu dünya resmi, içerisinde farklı kavramlarımızın ve dil oyunlarımızın oluştuğu ve değiştiği, onların nesnel kullanımlarını belirleyen toplumsal çevre ve koşulların mümkün kıldığı bir ortaklık zeminidir (Conway, 1989, s. 67; Wright, 1972, s. 56).

Nesnellik sorunu, bu ortak dünya resminin meydana getirdiği bir uzlaşım durumuyla; uzlaşım durumu ise kesinliğin olanağıyla doğrudan ilişkilidir. Kesinliğin olanağını göstermek için neyin sağlam bir temel olduğuna *kişisel olarak* karar verilemez. Kesinliğin temelinde yer alan deneyim, *herkesin* sahip olduğu veya olabileceği bir deneyim olmalıdır; başka insanlardan duyduklarımıza ya da bilimsel kitaplardan öğrendiklerimize güvenmemizi sağlayan da belirli bir deneyim bilgisinin nesnel olarak olanaklı olduğuna inanmamız ve bu inancımızı yine kendi deneyimimizle desteklememizdir (Wittgenstein, 2013, §275-§288-§289). Bu karşılıklı ilişki, uzlaşım durumunun ancak bir grup insan için *ortak* olan bir bilgi sistemi içerisinde mümkün olduğunu gösterir ve bu ortaklık, belirli bir durumda her tek kişinin aynı *öznel* emin oluşu paylaştığı anlamına değil, “bilim ve öğretimin bir araya getirdiği bir topluluğa mensup olduğumuz anlamına gelir” (Wittgenstein, 2013, §298). Uzlaşım durumu içerisinde yargı verme pratiğimiz kesinliği *varsayar* ve bu kesinlik tüm dil oyunlarımızın temelini oluşturur. Bu *varsayım*, uzlaşım durumunun kesinliği garanti ettiğini ya da her belirli durumda yanılma olasılığını ortadan kaldırdığını değil, ortak bir yargı verme pratiği içerisinde insanların çoğunun yanıldığını söylemenin saçma olmasını içerir. Nesnel kesinlik yanılmanın olanaklı olmadığını nesnel olarak ortaya koyabilmeyi gerektirir fakat “yanılması için insanın zaten insanlıkla uyum içinde yargı veriyor olması gerekir” (Wittgenstein, 2013, §156-§446-§628).

Bu açıdan, Moore'un kesinliği apaçık önermeler olarak sunduğu örnekler de böylesi bir uzlaşımaya dayanan, doğruluğunu herkesin kabul ettiği ve onlara ilişkin kesinliğin ancak bu genel kabule dayandırılabilmesi; nesnellüğün ise, onların herkes tarafından sabit öğeler olarak görülmesi üzerinden anlaşılabilmesi önermelerdir. Moore'un kuşkuculuğa karşı geliştirdiği sağduyu yaklaşımının temelinde, bu önermelere ilişkin apaçık ve nesnel bir kesinliğin bulunması değil, nesnellik ancak onunla kavrayabileceğimiz bir uzlaşım durumunun onların kesinliğine ilişkin hiçbir *makul* kuşkuya imkân vermemesi yatar. Aynı dünya resmini paylaşan *makul insanların* belirli kuşkuları yoktur ve kendi bilgi sistemimiz içerisinde yeri bizim için sabitlenmiş olan böylesi bilgilerden kuşku duyan insanların iddialarını makul bulmayız (Wittgenstein, 2013, §219-§220-§254-§324). Wittgenstein'in ifadeleriyle:

“Şöyle şöyle olduğunu *biliyoruz*’ dediğimiz zaman, bizim konumumuzdaki her makul insanın da bunu bileceğini, ondan kuşku duymanın bir parça akılsızlık olacağını söylemek isteriz. Nitekim Moore da falan şeyi *kendisinin* bildiğini söylemekle kalmaz, kendi konumundaki akıl sahibi her insanın da onu aynı şekilde bileceğini söylemek ister” (Wittgenstein, 2013, §325).

Bununla birlikte, nesnellik belirli bir uzlaşım durumunu meydana getiren ortak bir dünya resminin mevcudiyeti ile temellendirildiğinde, neyin “makul” ve neyin “akılsızlık” sayılacağına da önceden belirlendiği kabul edilmiş olur. Fakat bu kabul tek ve değişmez bir bilgi sisteminin veya onun meydana getirdiği tek ve değişmez bir dünya resminin bulunduğunu varsayar. Bu varsayım bir “çokluk ve değişim” düşüncesiyle karşı karşıya geldiğinde ise nesnellik sorunu bir görelilik sorununa dönüşür. Wittgenstein, alıntıladığımız son değinide ifade ettiği belirli *konumun* tek ve mutlak bir perspektife karşılık gelmediğini belirtir ve hemen ardından şöyle sorar: “Peki *bu* durumda neye inanmanın makul olduğunu kim söylüyor?” (Wittgenstein, 2013, §326).

Görelilik Tartışması: Çokluk ve Değişim

Kesinlik Üstüne metninde, farklı sabit öğelere sahip bilgi sistemlerinin bulunduğu farklı toplumların var olması veya belirli bir bilgi sisteminde ondaki kimi öğelerin sabitliklerini yitirmesi ile bir değişim yaşanması halinde, bu durumların doğuracağı bir görelilik düşüncesine işaret eden pek çok değini yer alır.

Wittgenstein böylesi bir görelilik düşüncesinin ifade edildiği farklı “karşılaşmalar” betimler. Betimlenen bu örnek durumlarda, birbirinden bütünüyle farklı dünya resimlerine sahip olan toplulukların karşılaşması halinde, Martin Kusch’un bir “mesafe göreliliği” olarak adlandırdığı ve insanların kendi dünya resimlerinin doğru olduğuna ilişkin hiçbir bağımsız ölçüte başvuramayacakları bir durum ortaya çıkar (Kusch, 2016, s. 42). Bu karşılaşmalarda, bir dünya resminin temel bir parçası olup belirli bir olgunun açıklanmasına karşılık gelen fakat bir diğerinde hiçbir *yeri* olmayan bir inanç bu dünya resimlerinin birinden diğerine aktarılamaz ve insanlar kendilerini böylesi inançlar üzerinden birbirlerine ulaşamayacak kadar uzak hissederler.

Göreliliğin böylesi bir aşılabilir mesafenin oluşması üzerinden işaret ettiği “çokluk” düşüncesinin temelinde, belirli bir dünya resminin kendisini dünyanın *tek* olanaklı kavranma biçimi olarak sunması ve insanlara kendi *tekliğini* dayatması vardır. Donna Haraway bu sorunu ele aldığı *Konumlu Bilgiler* metninde Wittgenstein’in yaklaşımıyla karşıtlık oluşturan ve bu karşıtlık üzerinden onun görüşlerini daha iyi kavramamıza imkân verecek bir yorum sunar. O, söz konusu dayatma durumunun farklı dünya resimleri arasında aşılabilir bir sınır yarattığını düşünmez ve belirli bir resmin, dünya resimlerinin çokluğu düşüncesini kendi perspektifinin bir parçası haline getirebileceğine inanır. Ayrıca, farklı perspektiflerin mevcudiyetinin açığa çıkardığı bir görelilik sorununu, bu perspektiflerin kısmi oluşlarının kabul edilmesi ve nesnellüğün bu kısmi perspektiflerin ilişkisi üzerinden temellendirilmesi ile aşılabileceğini belirtir. Onun “konumlu bilgiler” olarak adlandırdığı bu yaklaşım, bilginin ancak “bir yerde olmak” koşuluyla, bu belirli yerden yönelen belirli bir bakış aracılığıyla kendi nesnellik iddiasını meşru kılabilmesi ve bunu da farklı kısmi

perspektifler arasında bağlantılar kurarak gerçekleştirebileceğini öne sürer (Haraway, 2010a, ss. 105-113). Çalışmamızın sonunda bu yoruma geri dönecek ve onun göreliliğin “konumsuzluğuna” ilişkin itirazını farklı bir bağlamda yeniden ele alacağız.

Haraway’ın yukarıda anılan *uzlaş* yaklaşımına karşın Wittgenstein, dünya resimlerinin karşılaşmalarını her zaman bir *çatışma* durumu olarak betimler. Farklı yaşam biçimleri içerisinde yetişen ve inançları arasında hiçbir ortaklık bulunmayan insanlar, birbirlerini şu veya bu inançları konusunda haklı olduklarına ikna etmeye değil, bakış açılarını bütünüyle değiştirerek dünyayı kendileri gibi görmelerini sağlamaya çalışırlar (Wittgenstein, 2013, §92). *İkna etmenin* yerini *kandırma*ya bıraktığı bu çatışma hali içerisinde, kendi konumlarını —Kusch’un “epistemik şans” olarak adlandırdığı— onlara doğru olana erişme şansı sunmuş olan belirli bir eğitim sürecine dayanarak meşrulaştırırlar (Kusch, 2016, s. 43). Örneğin, doğa olaylarını açıklaması için fizikçilere değil kâhine danışan kişilerle karşılaşan çoğu modern insan, bu kılavuzun yanlış olduğuna hükmedecek ve onların dünya resmine karşı savaşmak için kendi resmini bir üs olarak kullanacaktır. Kendi bilgi sistemleri onlara haklı olduklarını beyan eden her türlü sloganı sunmaktadır ve hiçbir uzlaş imkânı kalmadığında, taraflar birbirlerini budala ve sapkın ilan edeceklerdir (Wittgenstein, 2013, §609-§610-§611). Wittgenstein, rasyonel argümanlar sunmanın olanaklı olmadığı ve insanların ötekilere kendi emin oluşlarının temellerini gösteremediği bu çatışma durumunda, her dünya resminin kendi hakikatini *dayattığını* belirtir (Wittgenstein, 2013, §264-§612). Dahası, kendisini bu dayatmanın dışında tutmaz ve pek çok değinide, farklı bir dünya resmine karşı kendi konumunu benzer şekilde savunmak *zorunda kalacağını* ifade eder (Wittgenstein, 2013, §155-§286-§667). Bununla birlikte, böylesi karşılaşmalarda iki farklı dünya resmi arasında seçim yapmayı mümkün kılacak hiçbir temel bulunmadığı ve dolayısıyla bunlardan herhangi birini seçmenin rasyonel temeli de ortadan kalktığı için, kişinin sahip olduğu dünya resminin aşılabilir sınırlarına ilişkin farkındalığı da anlamını yitirir. Wittgenstein’in durumunda olduğu gibi, bir yandan kendi dünya resmimiz içerisinde kalıp diğerlerinin yanlış ya da eksik olduğu yargısında bulunurken diğer yandan o dünya resminin içerisinde düşünen insanların bizim hakkımızda aynı türden yargılarda bulunacaklarını kabul etmek, kendi dünya resmimizin temellerinin yitirilmesine ve her türden hakikat iddiasının bu görelilik durumu içerisinde anlamsızlaşmasına yol açar (Coope, 1973, ss. 264-265).

Wittgenstein’in kendi *konumu*, *Kesinlik Üstüne* metninde görelilik düşüncesinin açığa çıktığı diğer bağlam olan bilgi sistemlerinin değişimi ve bu değişimin neden olduğu bir “yanılgının keşfi” sorununu anlamak için bize bir ipucu sunar. Daha önce kuşğunun olanağı üzerinden incelediğimiz yaklaşım, Wittgenstein’in Ay’a seyahat etmenin olanaksız olduğu inancını dile getirdiği değinilerde kendisini yeniden gösterir. O, Moore’un daha önce Ay’a hiç gitmemiş olduğunu kesin bir bilgi olarak sunmasına karşı; bu bilginin kesinliğini sağlayanın Ay’a gitmenin *olanaksız* olduğunun bilinmesi ve “kendi sistemimiz içinde düşünüyorsak”, “bütün fizik sistemimiz buna inanmayı bize yasakladığı için” bir Ay yolculuğunun gerçekleşmesinin olanaklı görülmemesi olduğunu söyler (Wittgenstein, 2013, §106-§108-§171-§286). Fakat tarih, 1949-1951 yıllarında yazılmış olan bu ifadeleri *yanlış* çıkarmıştır: 1959 yılında Luna-2 uzay aracı Ay yüzeyine inmiş, 1961 yılında Vostok-1 uzay aracının taşıdığı Yuri Gagarin Dünya atmosferinin dışına çıkan ilk insan olmuş, 1969 yılında Apollo-11 uzay aracı üç astronottan oluşan mürettebatı ile birlikte Ay yüzeyine iniş yapmıştır. Wittgenstein *yanılmıştır* fakat bu gelişmelerin ne türden bir yanılgı yarattığı ilk bakışta açık değil gibidir. Sözelimi, Annalisa Coliva bu yanılgıyı yorumlarken Ay’a seyahat etmenin olanaksız olduğuna ilişkin bir inancın artık bilgi sistemimizde sabit bir öge olarak bulunmadığını belirtir. Ona göre bu ifade bir hipotez olarak, örneğin “Güneş Dünya’nın etrafında dönüyor” gibi yanlış olduğu açığa çıkmış bilimsel bir ifade olarak görülebilir. Adına “bilim” dediğimiz bilgi sistemi içerisinde, sunulan kanıtların niceliğine ve niteliğine bağlı olarak belirli bir inancı terk edip bir diğerine geçmek makul ve rasyonel bir davranıştır. Bu açıdan, Wittgenstein’in yanılgısının temelinde o dönemde onun olanaksız olarak gördüğü şeyin aksini gösteren hiçbir kanıt bulunmaması vardır. Dolayısıyla

Wittgenstein'in sonradan açığa çıkan güvenilir kanıtlara sahip olması halinde fikrini değiştirmeye ikna olacağını varsaymamak için hiçbir neden yoktur (Coliva, 2010, ss. 6-8).

Wittgenstein'in böylesi bir durumda fikrini değiştirmesi veya Coliva'nın bu fikir değişikliğine ilişkin yorumu elbette "rasyoneldir". Fakat Wittgenstein'in yanlıgısı sadece Ay'a seyahat etmenin mümkün olduğunu gösteren kanıtlara sahip olmamasıyla ilgili değildir. O birçok değinide mevcut bilgi sistemimiz içerisinde böylesi kanıtların bir kanıtlama işlevi görmeyeceğini, sahip olduğumuz diğer bilgilerle çelişen bir keşfin *kendi başına* bir yanlıgı durumuna sebep olmayacağını vurgular. Ona göre her yanlıgı aynı türden değildir: "Oyunda sanki kendisi için hazırlanmış bir yer olan bir yanlıgı ile, bir istisna olarak meydana gelen tam bir düzensizlik arasında bir fark vardır" (Wittgenstein, 2013, §647). Bu farkı belirleyen, mevcut bilgi sistemimiz içerisinde böylesi bir keşif için nelerin belirleyici olacağına karar verdiğimizdir; zira bu sistem içerisinde görüşlerimizde yaptığımız bütün düzeltmeler aynı düzeyde değildir ve belirli olaylar, bizi mevcut dil oyunlarıyla yolumuza devam edemeyeceğimiz bir konumda bırakır (Wittgenstein, 2013, §5-§66-§292-§300-§617). Fakat Ay'a seyahat edilmesi böylesi bir etki yaratmamış, onun mümkün olduğuna inanmayı bize *yasaklayan* bilgi sistemimizin temellerini sarsmamıştır. Dolayısıyla, söz konusu yanlıgı Wittgenstein'in "Ay'a seyahat etmenin olanaksızlığı" konusunda *yanılmayı* olanaksız görmesiyle ve böylesi bir "yanlıgının keşfinin" bilgi sistemimizin yapısı tarafından engellendiğini düşünmesiyle ilgilidir. O yanlıgının olanağı konusunda yanılmıştır.

Bununla birlikte, *Kesinlik Üstüne* metninde yer alan diğer değiniler üzerinden bu soruna farklı bir yorum getirebiliriz. Bu değinilerde, bilgi sistemi içerisindeki konumu sabit olan bir bilgi olarak betimlenen ve daha sonra dayandığı varsayımların geçerli olmadığı açığa çıkan belirli bir inancın durumu üzerinden, kendisini bu değişimin olanaklılığı ile temellendiren bir görelilik düşüncesinin eleştirisi sunulur. Farklı dünya resimlerinin var olmasından bir görelilik ilkesi çıkarmaya çalışan yaklaşımda olduğu gibi, söz konusu değişim düşüncesi de bilgi sistemlerinin işleyişini göz ardı eder. Bize *bazı* yanlıgıların olanaklı olmadığını düşündüren, belirli bir durumda sahip olduğumuz bilgilerin meydana getirdiği bir sistemin bütünüdür ve "kendi sistemimiz içinde düşünüyorsak" bu yanlıgıların olanaksız olduğu konusunda yanıldığımızı da varsaymayız (Wittgenstein, 2013, §624). İlk durumda doğru olduğuna kani olduğumuz bir bilgiye, ikincisinde ise bu bilginin kesinliğine ilişkin bir yanlıgı söz konusudur ve bilgi ile kesinlik arasındaki kategorik fark *Kesinlik Üstüne* metninde sunulan epistemolojinin temelinde yer alır (Stroll, 1994, s. 145; Moyal-Sharrock, 2007). O halde Wittgenstein'in yanlıgısını sadece "Ay'a gitmek olanaksızdır" gibi bir bilginin yanlıgı olduğunun ortaya çıkması açısından değil, aynı zamanda —ve asıl olarak— onun bu bilginin hiçbir olanaklı yanlıgıya imkân vermeyen bir kesinliğe sahip olduğunu vurgulaması ve bu bilginin yanlıgılaşmasıyla birlikte, ona ilişkin bu kesinlik iddiasının da yanlıgılaşmış olması açısından değerlendirilmelidir. Fakat onun bilgi sistemlerinin yapısını betimlerken ele aldığı sabit öğeler düşüncesi, doğru olduğunu düşündüğümüz böylesi bilgilerin kesinliğinin bu sistem içerisinde belirlendiğini ve tüm varsayımlarımızın onun içinde temellendiği bu sistemin, böylesi bir kesinliğin ortadan kalkabileceğini düşünmemize imkân vermediğini gösterir. Bu açıdan Wittgenstein'in iddiası, ne yanlıgılaşan bilgi ne de onun kesinliğine ilişkin varsayım açısından, salt bir hipotez olarak görülemez. Bir bilgi sistemini meydana getiren sabitleyici ilişkiler bizi böylesi kesinlikleri varsaymaya zorlar ve tüm anlamını bu ilişkiler üzerinden kazanan kesinlik varsayımı, bu ilişkilerden bağımsız olarak ele alınıp kendi başına bir hipotez olarak değerlendirilemez. Dahası, bu sabit öğeler düşüncesi belirli bir bilgi sisteminin değişiminin olanaklı olduğunun kabul edilmesi ile birlikte bilgi sistemlerinin kendi yapısı tarafından belirlenen kesinlik durumunun ortadan kalkmayacağını vurgular. Bu değişime sebep olan bir "yanlıgının keşfi", bu keşif ister kendi bilgi sistemimiz isterse de bir başkası için gerçekleşmiş olsun, bizim *şimdi* yanılmakta olabileceğimizi varsaymamız için bir temel oluşturmaz (Wittgenstein, 2013, §606; Ayer, 1973, ss. 240-241). Wittgenstein, böylesi bir varsayımın *her* oyunun *her zaman* yanlıgı oynanmış olabileceğini varsaymak kadar anlamsız olduğunu belirtir ve ona göre "*hiçbir* kanıt güvenilir değilse, mevcut kanıtların durumunda güvenin

dışlanmış olması halinde, ‘Belki yanılıyoruz’ demenin yararı yoktur” (Wittgenstein, 2013, §302-§496). Böylesi bir olanaklı yanılığ varsayımı üzerinden görelilik düşüncesini bir ilke olarak kullanmak ve örneğin bu ilkeye uygun olarak “biliyorum” demeyi yasaklayıp sadece “bildiğime inanıyorum” demeye izin vermek, her hakikat bildirimine onun ancak “sınırlı bilgimizin sınırları dahilinde” iddia edilebilir olduğunu belirten bir ek yapmak, bilgi sistemimizin işleyişi açısından hiçbir şeyi değiştirmez. Benzer şekilde, tüm kesinlik iddialarını askıya alarak belirli olgulara ilişkin yargılarımızın *büyük olasılıkla* doğru olduğunu veya olanaksız saydığımız şeyin yalnızca *olasılığı son derece düşük* olduğunu söylemenin hiçbir anlamı yoktur. Çünkü bu durumda söz konusu düzeltme veya ekleri *bütün* dil oyunlarına uygulamak gerekir, ki bu da onun anlamsızlığını gösterir (Wittgenstein, 2013, §338-§366-§607-§627).

Bilgi sistemlerinin çokluğu ve değişimi fikrine dayanan bu görelilik düşüncesinin tutarsızlığını farklı bir açıdan ele alabiliriz. Öncesinde tartışmaya açtığımız görelilik iddiaları bir ölçüt sorunu olarak sunulmaktaydı. Buna göre farklı bilgi sistemlerinin sunduğu farklı ölçütlerin geçerliliğini kıyaslayacak bağımsız ve değişmez bir üst-ölçütün var olmadığını, her kıyaslamamanın ancak belirli bir konumdan gerçekleştirilebileceğini ve bu konumlu oluşun getirdiği sınırlı perspektifin olumsuzluğunu kabul etmemiz gerekir. Bununla birlikte, bu kabul de ancak belirli bir perspektif içerisinde ortaya konulabilir olduğundan, bu perspektifin ilgili görelilik durumunu kendi *dışında*, kendi değerlendirme ölçütlerinden *bağımsız* olarak görmesi mümkün değildir. Bize belirli bir dünya resmi sunan bu perspektif, öteki dünya resimlerini veya kendi resminde ortaya çıkan bir değişimi ancak bu resmin bir parçası haline getirerek sunabilir. Burada görelilik düşüncesi de resmin bir parçası haline gelir fakat onunla kendi resmimizin olumsuzluğuna ilişkin ulaştığımız farkındalık, sahip olduğumuz *belirli* perspektifin kendisini bize —kaçınılmaz olarak— *evrensel* bir hakikat gibi dayatmasını engellemez. Belirli bir dünya resmi, dünyayı, içinde çok sayıda dünya resminin bulunduğu ve her birinin zaman içerisinde değiştiği bir yer olarak resmedebilir; fakat resmettiği olumsuzluğa rağmen o yine de dünyanın tek resmi olarak kalır ve dünyanın tek bir resminin olduğu yerde görelilik düşüncesi anlamını yitirir (Coliva, 2010, ss. 21-22). Göreliliğin *varsaydığı* “aşkın” perspektife yerleşip dünya resimlerinin çokluğuna ve değişime işaret ederek “nihayetinde ancak *bizim* temel saydığımız temeller gösterebiliriz demek, hiçbir şey söylememektir” (Wittgenstein, 2013, §599).

Sonuç

Kesinlik Üstüne metni, bu çalışmada farklı yaklaşımlar üzerinden incelediğimiz nesnellik ve görelilik tartışmalarının yeni bir perspektif içerisinde ele alınmasına imkân vermektedir. Bu metinde sunulan düşünme biçiminin temelinde bilginin doğasına, kesinliğin ve kuşkunun olanağına ilişkin yürütülen epistemolojik bir soruşturma yer almaktadır. Farklı bilme durumları arasındaki ilişkiselliği vurgulayan bu epistemolojik yaklaşım, nesnellik ve görelilik iddialarını da bu ilişkisellik düşüncesi üzerinden ele almayı mümkün kılar. Yazımızda Wittgenstein’in bu yaklaşımını takip ederek güncel literatür içerisinde nesnellik ve görelilik sorunlarına ilişkin süregiden tartışmaların farklı bir epistemolojik zeminde gerçekleştirilmesinin mümkün olduğunu göstermeye çalıştık. Mevcut yaklaşımların bilgi sistemlerinin yapısını kavramamıza imkân vermediğini ve bu nedenle söz konusu sorunların çözümüne ilişkin uygun bir perspektif sunamadıklarını açık kılmayı denedik. Bu amaçla, *Kesinlik Üstüne* metninde kullanılan farklı kavramları yeni bir bağlamda birbirleriyle ilişkilendirerek ilgili nesnellik ve görelilik iddialarının bir değerlendirmesini sunduk.

Nesnellik tartışmasına ayırdığımız bölümde ifade ettiğimiz üzere, nesnellüğün olanağını özne ile nesne arasındaki dolaysız bir ilişkiye dayandıran veya kesinliğin olanağını böylesi bir ilişki varsayımından hareketle ortaya koymaya çalışan yaklaşımlar, hem nesnellüğün hem de kesinliğin temelinde yatan uzlaşım durumunu göz önünde bulundurmamakta ve bu nedenle farklı bilme durumlarının nesnellüğüne ve kesinliğine ilişkin bir değerlendirme yapmayı mümkün kılacak uygun ölçütleri sunamamaktadırlar. Bu uzlaşım durumunu meydana getiren, insanlara ortak bir dünya resmi

sunan belirli bir bilgi sisteminin yapısıdır ve neyin nesnel, neyin kesin bilgi olduğunu belirleyen ölçütler de ancak bu bilgi sistemi içerisinde ortaya konabilir. Bununla birlikte, farklı bilgi sistemlerinin var olabileceğini veya aynı bilgi sisteminin kendi içerisinde değişimler meydana gelebileceğini kabul etmek, nesnellığe ve kesinliğe ilişkin farklı bir ölçüt sorununu açığa çıkarmakta; kendisini bir görelilik düşüncesi olarak sunan bu sorun, bilginin kesinliğini garanti eden hiçbir nesnel ve değişmez ölçütün bulunmadığını ileri sürmektedir.

Çalışmamızın son bölümünde ele aldığımız üzere, bir olumsuzluk durumuna işaret eden bu görelilik düşüncesi bilgi sistemlerinin yapısını göz ardı eder. Bu yaklaşım her dünya resminin kendisini tek, evrensel ve değişmez bir hakikat olarak *dayatmasını* dikkate almaksızın, hakikat iddialarını bir yanılığın olarak değerlendirir ve yine bu yanılığının keşfini bir hakikat olarak sunar. Böylece kendisini bir ölçüt sorunu üzerinden temellendirip, *ölçütsüzlüğü* bir ölçüte dönüştürür ve bunu bir "olumsallık ilkesi" olarak kullanır. Sonuç olarak görelilik düşüncesi kendi ilkesini ihlal eder ve her biri kendi içerisinde değişime açık olan dünya resimlerinin bir çokluğunu resmedip, kendisini bu çokluk ve değişim olgusundan muaf tutar. Wittgenstein'in "dil oyunlarımızın doğasına dair bir yanlış anlamaya" dayandığını belirttiği ve Haraway'in "her yerde olduğunu iddia ederken hiçbir yerde olmayan" bir "tanrılık hilesi" olarak değerlendirdiği (Haraway, 2010a, ss. 104-105; Wittgenstein, 2013, §599) bu yaklaşım, her şey hakkında konuşup hiçbir şey söylemeyen tutarsız bir açıklama biçimi sunmaktadır.

Kaynakça

- Ayer, A. J. (1973). Wittgenstein on certainty. *Royal Institute of Philosophy Supplement*, 7, 226-245. <http://dx.doi.org/10.1017/S0080443600000364>
- Coliva, A. (2010). Was Wittgenstein an epistemic relativist? *Philosophical Investigations*, 33(1), 1-23. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9205.2009.01394.x>
- Conway, G. D. (1989). *Wittgenstein on foundations*. Humanities Press International.
- Coope, C. (1973). Wittgenstein's theory of knowledge. *Royal Institute of Philosophy Lectures*, 7, 246-267.
- Haraway, D. J. (2010a). Konumlu bilgiler: Feminizmde bilim meselesi ve kısmi perspektifin ayrıcalığı. İçinde G. Pular (Çev.), *Başka Yer* (ss. 91-120). Metis Yayınları.
- Haraway, D. J. (2010b). Mütevazı tanık. İçinde G. Pular (Çev.), *Başka Yer* (ss. 257-291). Metis Yayınları.
- Kusch, M. (2016). Wittgenstein's on certainty and relativism. İçinde S. Rinofner-Kreidl & H. A. Wilsche (Ed.), *Analytic and Continental Philosophy: Proceedings of the 37th International Wittgenstein Symposium* (ss. 29-46). De Gruyter.
- Moore, G. E. (1993a). A defence of common sense. İçinde T. Baldwin (Ed.), *G.E. Moore: Selected Writings* (ss. 106-134). Routledge.
- Moore, G. E. (1993b). Proof of an external world. İçinde T. Baldwin (Ed.), *G.E. Moore: Selected Writings* (ss. 147-171). Routledge.
- Morkoç, U. (2021). Wittgenstein ve Moore: Kesinlik ve şüphencilik üzerine bir soruşturma. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 14(2), 109-131.
- Moyal-Sharrock, D. (2007). Unravelling certainty. İçinde D. Moyal-Sharrock & W. H. Brenner (Ed.), *Readings of Wittgenstein's On Certainty* (ss. 76-99). Palgrave Macmillan.
- Schulte, J. (2007). Within a system. İçinde D. Moyal-Sharrock & W. H. Brenner (Ed.), *Readings of Wittgenstein's On Certainty* (ss. 59-75). Palgrave Macmillan.
- Stroll, A. (1994). *Moore and Wittgenstein on certainty*. Oxford University Press.
- Wittgenstein, L. (2013). Kesinlik üstüne. İçinde D. Şahiner (Çev.), *Kesinlik Üstüne + Kültür ve Değer* (ss. 9-101). Metis Yayınları.
- Wright, G. H. von. (1972). Wittgenstein on certainty. İçinde G. H. von Wright (Ed.), *Problems in the Theory of Knowledge* (ss. 47-60). Martinus Nijhoff.